

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ПЕРЕСТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ

Розглянуто проблемні тенденції функціонування ринку перестрахування життя в Україні. Проаналізовано діючу практику вхідного і вихідного перестрахування, визначено пріоритети розвитку вітчизняного ринку перестрахування життя.

Ключові слова: перестрахування, ринок перестрахування, перестрахування життя, вихідне перестрахування, вхідне перестрахування.

У країнах з розвинутою ринковою економікою страхування життя є важливим елементом соціальної системи держави, яке здатне вирішувати найважливіші суспільні проблеми та захищати майнові інтереси суб'єктів ринку, пов'язаних із збереженням певного рівня добробуту і здоров'я, стимулювати нарощування заощаджень у населення, перетворюючись у стратегічний сектор економіки. Однак, сучасні процеси та проблеми економічного характеру в національній економіці перешкоджають повноцінному розвитку ринку страхування життя та поглиблюються в результаті фінансово-економічної кризи. За таких умов особливої актуальності набуває дослідження питань функціонування та подальшого розвитку ринку перестрахування життя як вагомого чинника забезпечення додаткових гарантій убезпечення життя внаслідок настання непередбачуваних ситуацій, вирішення соціальних проблем у суспільстві.

Зазначимо, що для ринку перестрахування життя в Україні характерний низький рівень капіталізації, незначна ємність перестраховального поля, висока частка зовнішнього перестрахування. Тому потребують детального вивчення проблеми функціонування вітчизняного ринку перестрахування життя та шляхи їх вирішення з метою підвищення ефективності його розвитку.

Проблеми та перспективи розвитку ринку страхування життя, здійснення перестрахування на ньому досліджуються у працях Т.В. Татаріної, О.М. Залєтова [1; 2]. Окремим проблемним аспектам перестраховальних операцій з видів страхування життя присвячує свої праці В.С. Комадовська [3; 4]. Однак, проблеми розвитку ринку перестрахування життя в умовах кризових явищ національної економіки потребують подальшого вивчення та усестороннього дослідження.

Метою статті є виявлення основних проблем ринку перестрахування життя в Україні та розробка пропозицій щодо перспектив його розвитку в сучасних умовах.

Світова фінансово-економічна криза вплинула на усі сектори економіки, однак найбільш суттєво позначилася на розвитку страхового і перестраховального ринку життя. З метою дослідження основних проблемних тенденцій ринку проаналізуємо основні показники його розвитку. Зазначимо, що досить низькою є частка вихідного перестрахування ризиків з страхування життя у сукупності валових премій страхового ринку із тенденцією до скорочення більше, ніж у 3 рази впродовж 2005-2010 рр. (від 14,1% до 4,3%). Така негативна динаміка зумовлена зниженням обсягів валових премій та премій, переданих у перестрахування, за цим видом страхування. Чинником відповідної тенденції є низький рівень розвитку страхування життя в Україні, що ускладнюється у контексті впливу негативних макроекономічних чинників в умовах світової фінансово-економічної кризи. Відтак, очевидною є динаміка структури ринку перестрахування за сферою діяльності перестраховальників, за якої вихідне перестрахування за ризиковим страхуванням займає левову частку в структурі

перестраховувальних премій, на відміну від страхування життя: понад 99% впродовж 2005-2010 рр. З огляду на це, внутрішній ринок перестраховування є практично повністю ринком перестраховування ризиків з страхування іншого, ніж страхування життя.

Однак, проблеми функціонування ринку перестраховування не обмежуються лише перестраховуванням ризиків із загального страхування, їх породжують та поглиблюють проблеми, пов'язані з кумуляцією страхових ризиків та нестачею оборотних коштів, незначними обсягами страхових портфельів та підвищеним рівнем ризиків на ринку страхування життя. У зв'язку з цим, проаналізуємо основні тенденції на ринку вихідного перестраховування життя (табл. 1).

Таблиця 1 – Структура ринку вихідного перестраховування за окремими видами страхування життя впродовж 2005-2010 рр. [5]

Види страхування	Страхові премії, передані у перестраховування											
	Роки											
	2005		2006		2007		2008		2009		2010	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
Страховування життя, в тому числі:	45,2	100	37,7	100	42,1	100	59,1	100	44,3	100	39,1	100
За договорами страхування довічної пенсії, страхування ризику настання інвалідності або смерті учасника недержавного пенсійного фонду	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
За договорами страхування, якими передбачено досягнення застрахованою особою визначеного договором пенсійного віку	0,2	0,4	0,0	0,0	0,1	0,2	0,2	0,3	0,1	0,2	0,3	0,8
За іншими договорами накопичувального страхування	43,6	96,5	33,5	88,9	33,1	78,6	43,8	74,1	36,7	82,8	31,2	79,8
За договорами страхування життя лише на випадок смерті	0,6	1,3	1,4	3,7	3,8	9,0	6,9	11,7	2,2	5,0	2,4	6,1
За іншими договорами страхування життя	0,8	1,8	2,8	7,4	5,1	12,2	8,2	13,9	5,3	12,0	5,2	13,3

Дані табл. 1 ілюструють тенденції функціонування ринку перестраховування життя, за якими обсяг страхових премій, переданих у перестраховування, знижується впродовж 2005-2010 рр. від 45,2 млн. грн. до 39,1 млн. грн. (на 6,1 млн. грн.). Однак, якщо за 2005-2008 рр. прослідковується помірна динаміка зростання перестраховувальних премій на 13,9 млн. грн., то в 2009-2010 рр. в умовах світової й вітчизняної економічної кризи - зниження премій на 20 млн. грн. (151,2%). Варто зауважити, що кризові явища в економіці особливо відчутно позначилися на розвитку ринку страхування і перестраховування життя, оскільки ефективність довгострокового страхування, а саме таким є страхування життя, можливе в умовах фінансової стабільності економічного розвитку. До основних проблем, що гальмують розвиток ринку страхування життя, належать: низький рівень соціально-економічного розвитку держави; фінансова нестабільність економіки; непрогнозованість та низький розвиток фінансового ринку; недосконалість діючого законодавства у галузі страхування життя; низька страхова культура населення, мізерний рівень його доходів; нерозвинутість

продуктової складової ринку страхування життя, його інфраструктури; невисокий рівень капіталізації “лайфових” страхових компаній, їх фінансової стійкості, значна частка іноземного капіталу.

Розглянувши структуру ринку вихідного перестраховування за окремими видами страхування життя, констатуємо: найбільшу частку перестраховальних премій передано за іншими договорами накопичувального страхування, що становить 96,5% в 2005 році із тенденцією до зменшення до 79,8% в 2010 році. Незначну питому вагу в преміях з перестраховування життя займають страхування життя лише на випадок смерті (1,3%-6,9%) та за іншими договорами страхування життя (1,8%-13,9%). При цьому 90% перестраховальних премій практично за усіма видами страхування життя передається у зовнішнє перестраховування іноземним перестраховиком. Зазначимо, що впродовж 2005-2010 рр. вітчизняні страховики значну частину ризиків (більше 50%) перестраховують у постійних партнерів - перестраховиків Росії, Німеччини та Великобританії, рейтинг яких за проведеними Нацкомфінпослуг аналізом якісних змін щодо укладання договорів перестраховування за кордоном знаходиться на високому інвестиційному рівні. Безумовно це негативний аспект, оскільки ринок страхування життя - важлива складова страхового ринку, яка здатна забезпечити значну частину довгострокових інвестицій у розвиток національної економіки, сприяючи підвищенню її конкурентоспроможності й ефективності функціонування, та вирішити низку соціальних проблем в державі.

Відтік потужного інвестиційного капіталу закордон пояснюється декількома причинами [1, с.97; 3, с.47-56; 4, с.85]. По-перше, на вітчизняному ринку перестраховування життя не сформовано належного інституціонального середовища для розміщення ризиків страхування життя. Так, реальні умови ліцензування страхової діяльності визначають право страховика приймати ризики у перестраховування лише за тими видами страхування, на проведення яких він придбав ліцензії. Відповідно страхові компанії, як здійснюють страхування інше, ніж страхування життя, не можуть перестраховувати ризики з страхування життя. Оскільки в Україні досить незначна кількість “лайфових” страховиків з недостатнім досвідом роботи у сфері перестраховування та низькими страховими потужностями, то виникає потреба у придбанні іноземного перестраховального захисту. На нашу думку, розв’язати цю проблему можна шляхом впровадження ліцензування перестраховальної діяльності, яка забезпечить можливість перестраховику надавати виключно перестраховальні послуги за усіма видами страхування.

По-друге, більшість страхових компаній з страхування життя є компаніями з іноземним капіталом, а тому їх діяльність спрямована на задоволення інтересів материнської страхової компанії, місцезнаходження якої за межами України. Відтак, в основному будь-які управлінські рішення з питань розміщення ризиків у перестраховування орієнтовані на перестраховика-нерезидента.

По-третє, в Україні відсутні чітко визначені законодавчі обмеження передачі ризику в перестраховування за видами страхування життя. Зокрема, вітчизняні “лайфові” страхові компанії досить часто перераховують закордон у перестраховування нагромаджувальну частину страхових зобов’язань. Єдиним нормативним документом, який в певній мірі, однак недостатньо, обмежує перестраховування нагромаджувальної частини нетто-премії, є Правила розміщення страхових резервів зі страхування життя. Ці Правила забороняють включати до структури активів права вимоги до перестраховиків-нерезидентів за ризиками, пов’язаними з дожиттям до певного віку, події чи закінчення дії договору страхування. Однак, вимоги до формування активів не завжди відповідають реальності перестраховування, оскільки страховики лише умовно визначають “ризикову” (на випадок смерті чи втрати постійної або тимчасової працездатності) і нагромаджувальну частини страхового капіталу, що спрямовуються

закордон. Нагромаджувальна частина зобов'язань слугує вагомим джерелом довгострокових інвестиційних ресурсів національної економіки, а тому потребує обмеження у передачі перестраховикам-нерезидентам шляхом внесення змін до чинного страхового законодавства в частині здійснення перестраховувальних операцій.

Ефективність функціонування ринку вихідного перестраховування характеризується рівнем перестраховувальних виплат за договорами, переданими у перестраховування, який визначає доцільність проведення перестраховування як джерела захисту майнових інтересів страховиків. Відтак, проаналізуємо частку перестраховиків у страхових виплатах та коефіцієнт виплат за договорами вихідного перестраховування, (рис. 1).

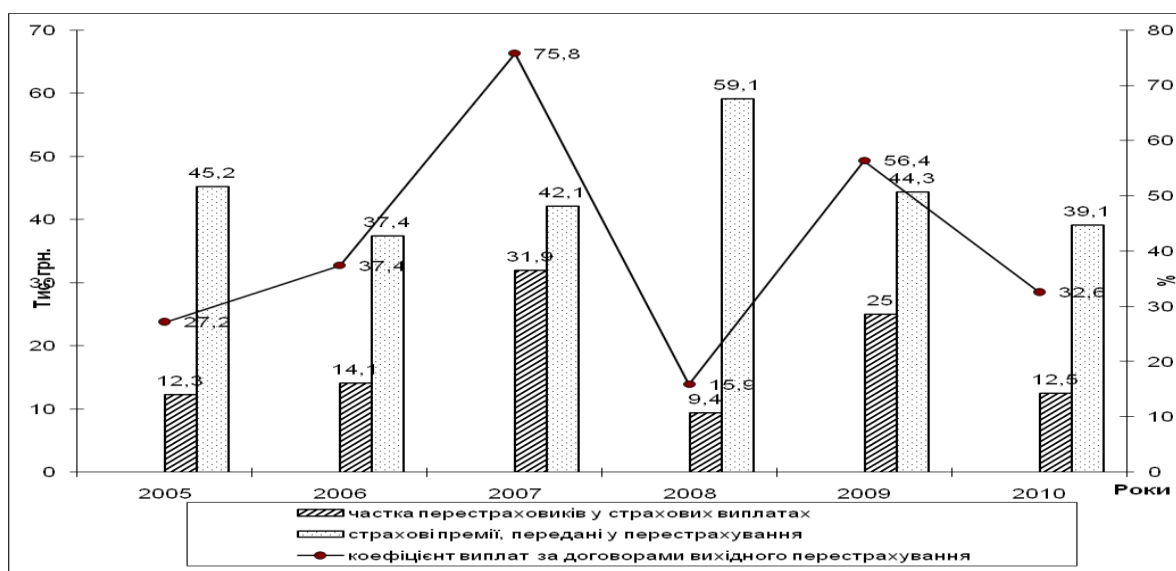

Рисунок 1 – Частка перестраховиків у страхових виплатах та рівень виплат за договорами вихідного перестраховування життя впродовж 2005-2010 рр. [5]

Як свідчить проведений аналіз, впродовж 2005-2010 рр. прослідковується нерівномірна динаміка частки перестраховиків у страхових виплатах за договорами вихідного перестраховування життя. Якщо у 2005-2007 роках вона зростає від 12,3 млн. грн. до 31,9 млн. грн., то в 2008 році знижується до 9,4 млн. грн. При цьому, незважаючи на зростання рівня страхових виплат з страхування життя від 3% в 2007 році до 7,5% в 2009 році, коефіцієнт перестраховувальних виплат знижується від 75,8% в 2007 році до 15,9% в 2008 році та збільшується до 56,4% в 2009 році. З одного боку, різке падіння рівня виплат в 2008 році за договорами перестраховування життя свідчить про зниження збитковості, зокрема за іншими договорами накопичувального страхування, що є позитивною тенденцією, з іншого - про недоотримання частки викупних сум від перестраховиків-нерезидентів за цими договорами, а відтак невиконання іноземними перестраховиками в повній мірі зобов'язань перед вітчизняними страховиками. Така динаміка є наслідком фінансової кризи, яка негативно вплинула на діяльність "лайфових" страховиків, зважаючи на довгостроковий характер їх страхових операцій та нестабільність економічної ситуації в світі. У 2010 році зберігається тенденція до зменшення частки перестраховиків у страхових виплатах (більше, ніж у два рази) та рівня перестраховувальних виплат за

договорами перестраховання життя до 32% за рахунок інших договорів накопичувального страхування.

Однак, доцільно зазначити, що рівень виплат за договорами перестраховання життя є значно вищим, ніж за договорами перестраховання ризиків за загальним страхуванням. Оскільки 90 і більше відсотків у перестраховальних виплатах за договорами перестраховання життя займають перестраховики-нерезиденти, то відмітимо високу ефективність зовнішнього перестраховання на ринку страхування життя.

Водночас, мізерну частку у валових страхових преміях впродовж 2005-2010 рр. займають перестраховальники, які здійснюють страхування життя (0,1-0,5 млн. грн.) (табл. 2).

Таблиця 2 – Показники розвитку ринку вхідного перестраховання життя в Україні за 2005-2010 рр. [5]

№ з/п	Показники	Роки					
		2005	2006	2007	2008	2009	2010
1.	Валові страхові премії, у т.ч.	321,3	450,8	783,9	1095,5	827,3	906,5
	від перестраховальників:	0,1	0,5	0,5	0,3	0,4	0,5
-	резидентів	0,1	0,5	0,5	0,3	0,4	0,5
-	нерезидентів	-	-	-	-	-	-
2.	Частка перестраховальників у валових страхових преміях, %, у т.ч.	0,03	0,11	0,06	0,03	0,05	0,06
-	резидентів	0,03	0,11	0,06	0,03	0,05	0,06
-	нерезидентів	-	-	-	-	-	-
3.	Валові страхові виплати, у т.ч.	9,7	16,0	24,0	37,7	62,7	52,6
	перестраховальникам:	0,1	0,4	0,2	-	-	-
-	резидентам	0,1	0,4	0,2	-	-	-
-	нерезидентам	-	-	-	-	-	-
4.	Частка перестраховальників у валових страхових виплатах, %, у т.ч.	1,0	2,5	0,8	-	-	-
-	резидентів	1,0	2,5	0,8	-	-	-
-	нерезидентів	-	-	-	-	-	-

Така тенденція є очевидною, оскільки за договорами вхідного перестраховання життя більше 90% премій передається перестраховикам-нерезидентам. Водночас, у структурі вхідного перестраховання життя 100% перестраховальних премій надходить від вітчизняних перестраховальників. Відповідно низькими є обсяги виплат за договорами вхідного перестраховання. Якщо у 2005 році вони сягають 0,1 млн. грн., а у 2006-2007 рр. зростають до 0,5 млн. грн., то в 2008-2010 рр. виплати, компенсовані перестраховальникам з страхування життя, не здійснюються взагалі. Відтак, у 2005 році коефіцієнт виплат становить 100% та характеризує високий рівень збитковості за прийнятими ризиками з страхування життя, впродовж 2006-2008 рр. різко знижується до 80%, 40% та 0% в 2008-2010 рр., що підкреслює неефективність проведення перестраховання ризиків за договорами вхідного перестраховання життя.

Висновки. Отже, аналізуючи основні тенденції функціонування ринку перестраховання життя, можна стверджувати, що впродовж останніх п'яти років

суттєвих позитивних змін на ринку не відбувається. Розвиток цього сегменту перестраховального ринку характеризується:

- підвищенням рівня коефіцієнту перестраховальних виплат, що має високе значення за договорами вихідного перестраховання життя та свідчить про зростання ролі перестраховання у діяльності страховиків;
- мізерною часткою вихідного перестраховання з страхування життя у сукупності валових премій страхового ринку із тенденцією до скорочення, яка зумовлена низьким рівнем розвитку страхування життя в Україні;
- низьким рівнем платоспроможності перестраховиків-резидентів, невиконанням ними зобов'язань за договорами перестраховання в результаті кризових явищ у вітчизняній економіці.

З метою підвищення ефективності функціонування ринку перестраховання життя в Україні доцільно:

- розробити антикризову стратегію розвитку страхового і перестраховального ринків з метою забезпечення гарантій страхових (перестраховальних) виплат в умовах нестабільності ринкового середовища;
- відновити довіру населення до страхування життя, покращити рівень страхової культури та підвищити рівень розвитку страхування життя;
- запровадити ліцензування перестраховальної діяльності;
- посилити вимоги до мінімальних нормативів власного капіталу страховиків, що створить умови для розміщення ризиків у вітчизняних перестраховиків та збереження коштів в національній економіці.

Реалізація запропонованих пріоритетів розвитку ринку перестраховання життя у вітчизняній практиці сприятиме підвищенню ефективності перестраховання життя, а відтак задоволенню потреб страховиків у додатковому захисті їх майнових інтересів, пов'язаних із відшкодуванням збитків в разі втрати здоров'я, працездатності чи життя страхувальника, досягненням ним пенсійного віку, та забезпеченню економічної стабільності й загального добробуту.

Список літератури

1. Татаріна Т.В. Ринок страхування життя в Україні: проблеми та перспективи розвитку / Т.В. Татаріна // Наука й економіка, 2010. - №2 (18). - С.93-99.
2. Залетов О.М. Убезпечення життя: моногр. / О.М. Залетов. – К.: Міжнародна агенція “БІЗОН”, 2006. – 688 с.
3. Комадовська В.С. Удосконалення перестраховальних операцій та поліпшення управління ними при страхуванні життя / В.С. Комадовська // Наука й економіка, 2010. - №3 (19). - С.47-56.
4. Комадовська В. Проблеми перестраховання операцій зі страхування життя / В. Комадовська // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. - Серія “Економіка”, 81-82. - 2006. - С.84-86.
5. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України за 2005-2010 рр. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua>.